

PROBLEME PSIHOSOCIALE LA ADOLESCENȚII DIN FAMILIILE TEMPORAR DEZINTEGRATE

Zinaida BOLEA, Marina BERADZE*

Catedra Psihologie

*Asociația Medicală Teritorială „Centru”

The migration of parents is a habitual phenomenon for Republic of Moldova and represent a modality to improve economic condition for many families. Those more affected by this phenomenon are children and adolescents. The Ministry of Education of Republic of Moldova estimate for September 2005 that 35.000 children are living without parents and 75.000 have a parent abroad. Researches in this field revealed that the migration of parents have a significant negative effect on children and adolescents. There is a erroneous idea that adolescents are not so much exposed to risk in case of migration of parents. In fact, they are vulnerable to different psychological problems: antisocial behavior, schools problems, addictive behavior, depression, problems related to professional orientation, the alcohol and drugs abuse, precocious sexual life.

Migrația în căutarea unui loc de muncă a devenit un fenomen frecvent pentru Republica Moldova. În ultimul deceniu migrația adulților peste hotarele țării constituie o modalitate a cetățenilor Republicii Moldova de a depăși situația economică precară. Aproximativ peste un milion de cetățeni ai Republicii Moldova (conform datelor neoficiale) sunt plecați la muncă peste hotare [1], iar datele Ministerului Educației și Tineretului din 1 septembrie 2005 prezintă un număr de 35.000 copii de vârstă școlară rămași fără îngrijirea ambilor părinți și nu mai puțin de 75.000 copii având un părinte plecat la muncă peste hotare [2].

În cadrul Asociației Medicale Teritoriale ”Centru” pe parcursul ultimilor ani a fost acordată asistență psihologică persoanelor implicate în procesul migrației. Este important a menționa că procesul migrației afectează toate personajele acestui scenariu existențial, dar copiii și adolescenții manifestă o vulnerabilitate sporită în contextul acestui fenomen.

Separarea pe termen lung constituie un traumatism sever cu implicații imediate sau tardive asupra dezvoltării intrapsihice a copilului și asupra procesului de integrare a acestuia [3]. Separarea de părinți presupune o experiență traumatică și pentru adolescenți, în cazul acestei categorii de vârstă fiind implicate anumite mecanisme psihologice subtile scopul cărora este să diminueze aparent acest traumatism. În primul rând, trebuie să menționăm tendința spre emancipare a adolescentului care-l determină să accepte mai ușor hotărârea privind plecarea părinților. Ulterior, din aceleași motive, adolescentul poate ascunde problemele sale psihoemoționale.

În cazul părinților, atestăm o atitudine eronată care, la fel, funcționează deseori și ca mecanism de apărare, precum că la această perioadă de vârstă au fost depășite cele mai dificile momente în dezvoltarea copilului. Evidențiem în continuare opiniile unor autori ce vin să infirme această presupuziție.

Havighurst (1988) descrie principalele obiective care stau în fața adolescentului:

- achiziționarea unui tip de relații cu cei de aceeași vârstă și de ambele sexe;
- achiziționarea rolului de masculinitate, respectiv de feminitate;
- acceptarea propriei scheme corporale;
- achiziționarea independenței emoționale față de părinți sau alți adulți;
- pregătirea pentru căsătorie și viața de familie;
- pregătirea pentru autoîntreținerea economică;
- achiziționarea unui sistem de valori ca un ghid pentru comportament [4].

E. Erikson (1968) menționează că adolescența este perioada de vârstă în care individul își caută o identitate. Criza *definirea identității vizavi de confuzia rolului* din timpul adolescenței este considerată de către mulți psihologi drept criză dominantă în întreaga dezvoltare ontogenetică a individului. Obiectivul major al adolescentului în această perioadă este formarea unei identități a Eului [5].

Elena Bonchiș (2000) evidențiază pe lângă problemele generale, probleme speciale ale adolescentului cum ar fi sexualitatea adolescentului, tulburări ale comportamentului alimentar, delinvența adolescentină, consumul de alcool și de droguri [6].

Ursula Șchiopu, Emil Verza în periodizarea adolescenței evidențiază că unul dintre principalele obiective ale adolescenței este „exercitarea corectă a unei activități profesionale productive” [7].

Astfel, rezumând, trebuie să menționăm că adolescența reprezintă o perioadă de schimbări majore în aspect morfologic, hormonal, psihologic, sexual, social, spiritual. La fel, adolescența nu este doar perioada schimbărilor majore și a expansiunii personalității, dar și a riscurilor majore. Deci, prezența părinților și implicarea activă a lor în viața adolescentului reprezintă condiția principală pentru dezvoltarea armonioasă a personalității adolescentului.

Activitatea de psihoconsiliere cu adolescenții din familiile temporar dezintegrate permite a evidenția cele mai frecvente probleme cu care se confruntă această categorie de adolescenți.

Comportament antisocial. Acest risc derivă, în primul rând, din lipsa de experiență a adolescentului și din anumite erori cognitive ale acestuia. Adolescentul trăiește o reînoire a perioadei de egocentrism, pretinzând că ei sunt singurii care înțeleg cu adevărat lumea. Această accentuare a egocentrismului le sporește încrederea uneori exagerată în forțele proprii și, totodată, iluzia invulnerabilității. Astfel, adolescentul se angajează deseori în activități riscante. Părintele îl ajută pe adolescent să dezvolte un comportament independent și corect, să-și evalueze adecvat comportamentul și să evalueze corect posibilitățile sale în contextul diferitelor probleme de viață. În situația de migrație a părinților, adolescentul este lipsit de supervizarea și ajutorul lor în evaluarea comportamentului său. La fel, părintele are rolul să-l ajute în procesul de interiorizare și definitivare a codului său valoric, acest deziderat educativ, la fel, fiind prejudiciat în contextul migrației.

Nereușita școlară. Tipul principal de activitate al adolescentului este comunicarea cu semenii, dar o prioritate a acestei perioade de vârstă rămâne a fi învățarea și formarea culturii generale. Cazurile analizate relevă că în absența părinților adolescentul nu reușește uneori să mențină motivația pentru performanța academică. Relația părinți – adolescenți în contextul migrației presupune deseori că așteptarea principală a părinților este performanța academică, astfel adolescenții rămânând fixați la acest nivel de motivație extrinsecă care se manifestă prin faptul că el învață pentru note sau pentru a îndreptăți așteptările părinților. Deseori nu atestăm trecerea adolescentului la alt nivel al procesului motivațional – la motivația intrinsecă, când adolescentul activează și depune eforturi în funcție de interesele sale cognitive conștientizate. Nereușita școlară este asociată deseori în migrație cu absentismul școlar. Acesta apare ca urmare a absenței autorității părintești și deseori începe să se manifeste în preadolescență, fiind determinat de influența altor colegi, dezvoltarea insuficientă a disciplinei interioare.

Orientarea profesională primară greșită. Una dintre prioritățile acestei perioade de vârstă este învățarea și instruirea teoretică și practică, inclusiv pregătirea pentru exercitarea corectă a unei viitoare activități profesionale. Orientarea profesională reprezintă un proces de lungă durată, marcat de încercări, căutări, incertitudini. Orientarea profesională include elemente importante prejudiciate în contextul migrației cum ar fi activitățile extrașcolare (prin intermediul acestora adolescentul își extinde sfera de interese, încearcă competența sa în diferite domenii) și implicarea activă a părinților. Adolescentul manifestă tendința de a-și modela eul în funcție de persoanele semnificative pentru el. În contextul migrației, plecarea părinților prejudiciază însuși modelul „profesionistului” (deseori părinții adolescentului sunt foști profesioniști care au abandonat statutul lor profesional pentru a presta o muncă necalificată). Deoarece are loc îngustarea intereselor cognitive în lipsa părinților, procesul de orientare profesională este dezavantajat. Părintele este primul individ care îl ajută pe adolescent în alegerea profesiei, luând în considerație abilitățile adolescentului, interesele lui, posibilitățile economice și sociale ale familiei. În situația migrației se atestă deseori o orientare profesională neadecvată, după criteriul prestigiului, costului contractului sau pregătirea profesională devine o formalitate biografică care nu conduce neapărat la o carieră profesională în domeniul ales. Alegerea profesională constituie o prioritate a acestei perioade și trebuie să fie implicați atât adolescenții, cât și părinții. La fel, alegerea profesiei este un proces de durată ce implică efort, timp, informare, proces în care adolescentul are nevoie de asistența părinților.

Comportament adictiv (dependența de Internet). În absența activităților extrașcolare și a controlului părintesc, consumurile culturale, intelectuale ale adolescentului se îngustează. Pentru mulți copii și adolescenți din familiile temporar dezintegrate plecarea părinților a coincis cu distrugerea vechilor structuri de implicare a adolescenților și cu apariția noilor forme de „consum cultural” sau forme de agrement cum ar fi calculatorul, Internetul, jocurile de noroc. Dependența de Internet este o nouă formă de comportament adictiv care a apărut în ultimul deceniu în Republica Moldova și are tangențe semnificative cu plecarea părinților.

Deseori lipsa comunicării emoționale cu părinții poate să condiționeze sentimente de singurătate și izolare și reprezintă un motiv pentru apariția dependenței de Internet.

Atestăm și problema structurării timpului liber al adolescentului. Părinții fiind plecați, maturii în grija cărora rămâne adolescentul nu sunt interesați să comunice cu acesta, să-i structureze corect timpul liber, ci doar să-l controleze. Calculatorul devine un fel de substitut al desenelor animate pentru persoanele care au în custodia lor un adolescent (calculatorul, Internetul le permită să-l „țină în casă”).

Stări anxiodepresive. Migrația părinților condiționează diferite stări psihoemoționale negative. În cele mai frecvente cazuri sunt atestate stări depresive sau anxioase. Un specific al acestei vârste este că aceste stări se manifestă mai târziu în comparație cu alte perioade de vârstă, ca urmare a incapacității adolescentului de a rezolva diferite probleme sociale sau cotidiene. Deseori adolescentul preia rolul părintelui plecat și își asumă responsabilitățile pentru ceilalți membri ai familiei, ceea ce-i condiționează surmenaj fizic și psihic.

Totodată, observăm un specific al adolescenței care se manifestă prin faptul că reacția de emancipare a adolescentului îl determină să ascundă problemele sale emoționale. Alt specific este că adolescentul conștientizează beneficiile materiale în cazul migrației părinților și deseori dezvoltă mecanisme de apărare conștiente și inconștiente împotriva stărilor emoționale pe care le trăiește.

Viața sexuală precoce. O problemă a adolescenților din familiile temporar dezintegrate este viața sexuală precoce. Capacitatea limitată a controlului emoțional la adolescent nu permite gestionarea, controlul pulsivității și impulsurilor sexuale care urmează după perioada de latență și care corespund pubertății și adolescenței. Deși organismul este matur din punct de vedere sexual, individul nu își cunoaște limitele acestei maturități [8]. Având în vedere faptul că un număr mare de copii devin adolescenți în lipsa părinților sau la vârsta adolescentină sunt abandonați, este important să se acorde importanță maximă informării adolescenților privind dezvoltarea lor psihosexuală, riscurile relațiilor sexuale precoce și neprotejate, modalitățile de protecție și contracepție.

Consum de droguri și alcool. Consumul de alcool, consumul de droguri reprezintă o problemă specială a adolescentului. În contextul migrației acest risc se manifestă mai pregnant, dat fiind absența părintelui atât ca autoritate care are rolul de supervizare, cât și ca confident principal al adolescentului în multiple situații problematice. Riscul consumului de alcool și droguri derivă din următoarele situații în contextul migrației părinților: lipsa controlului parental, atitudinea permisivă sau indiferentă a persoanelor responsabile de adolescent în absența părinților, afilierea unui grup delinvent, lipsa strategiilor adecvate de ajustare la stres, abilități cognitive scăzute de rezolvare a problemelor, acestea toate în combinație cu factori individuali cum ar fi personalitatea dependentă și infantilă, toleranța redusă la frustrare, predispoziții narcisiste sau sentimente de nesiguranță și inferioritate.

Fenomenul migrației scoate în evidență anumite lacune referitoare la nivelul de cultură psihologică a societății noastre în general, și, în particular, lacune ce se referă la informarea părinților privind necesitățile psihoemoționale ale copiilor și adolescenților și specificul dezvoltării psihologice a acestora. Depășirea acestor lacune ar permite „conștientizarea” de către părinți a deciziei luate și pregătirea psihologică pentru plecare, dezvoltarea unor strategii de funcționare a adolescentului în lipsa părinților, luarea în considerație a riscurilor și vulnerabilității copilului și adolescentului.

Referințe:

1. Goraș-Postică V. Dezvoltarea psihosocială a copiilor în familiile temporar dezintegrate din Republica Moldova. Materialele conferinței ”Dezvoltarea psihosocială a copiilor în familiile dezintegrate din Republica Moldova”, septembrie 2004, Chișinău.
2. „Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației”, raport de studiu, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului. - Chișinău, 2006.
3. Gonța V. Aspecte psihologice ale imaginii de sine și personalității adolescenților educați în familiile temporar dezintegrate”. Materialele conferinței ”Dezvoltarea psihosocială a copiilor în familiile dezintegrate din Republica Moldova”, septembrie 2004.
4. Cosman D. Sinuciderea. - Cluj-Napoca, 1999.
5. Эриксон Э. Детство и Общество. - Санкт-Петербург, 2000.
6. Bonchiș Elena. Dezvoltarea umană. Aspecte psihosociale. - Oradea, 2000.
7. Șchiopu Ursula, Verza Emil. Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții. - București, 1997.
8. Muntean Ana. Psihologia dezvoltării umane. - Iași: Polirom, 2006.

Prezentat la 10.10.2007